Надія ДАНІК,
викладач кафедри української мови і славістики
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)
e-mail: nadiiadanik@ukr.net

МЕТОДИ НАВЧАННЯ: МИНУЛЕ ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО

У системі методів навчання XX–XXI ст. особливе місце посідає метод проєктів – один із небагатьох методів, що виник як цілісна педагогічна концепція на початку минулого століття і, попри неодноразові трансформації та періоди призабуття, зберігає актуальність і сьогодні. Дослідження походження методу проєктів, специфіки його застосування в системі середньої освіти першої третини XX ст., зокрема в польських гімназіях Галичини 1900–1939 рр., та порівняння з його сучасними формами дає змогу простежити закономірності розвитку освітньої практики й визначити перспективи вдосконалення проєктного навчання в українській школі.

Питання становлення та розвитку методу проєктів розкрито в працях, присвячених дидактичним пошукам кінця XIX – початку XX ст. [1; 2]. Дослідники зазначають, що метод почав складатися наприкінці XIX ст. у США, а серед його творців – філософ і педагог Дж. Дьюї, який обґрунтував ідею навчання через дію (learning by doing), та його послідовник В. Кілпатрик, який 1918 р. оформив «проєктну систему» як окремий метод [2]. В Україні метод проєктів поширився на початку 1920-х рр. як результат пошуків активізації навчальної роботи, зв’язку навчання з життям і трудового виховання учнів [2]. Питання функціонування системи методів навчання, зокрема методу проєктів, у польських гімназіях Галичини 1900–1939 рр. потребує окремого історико-педагогічного аналізу на основі архівних джерел.

Основна ідея методу проєктів полягала в намаганні перетворити «школу навчання» на «школу життя», де учні набувають знань у процесі практичної праці, а не пасивного засвоєння готового матеріалу [1]. Навчальні предмети в класичному варіанті методу відкидалися, натомість створювалися комплексно-проєктні програми, які учні виконували під керівництвом учителя, самостійно плануючи свою діяльність і засоби її

виконання [1]. Провідну роль у теоретичному обґрунтуванні методу відіграли Дж. Дьюї, В. Кілпатрик та Е. Коллінгс [1; 2].

У міжвоєнний період ідеї «нового виховання» та активних методів навчання поширювалися й у європейській, зокрема польській, шкільній системі, до якої на той час входили й гімназії Галичини. Це дає змогу показати, що метод проєктів не був суто американським чи радянським явищем, а становив частину загальноєвропейського руху за оновлення шкільної дидактики першої третини XX ст.

Аналіз праць польських дидактів міжвоєнного періоду засвідчує, що метод проєктів був не поодиноким запозиченням, а органічною частиною тогочасної дидактичної думки. Так, Б. Наврочинський підкреслював, що метод проєктів сприяв громадянському та моральному вихованню учнів, спрямовуючи їх на усвідомлення того, яку користь вони можуть принести іншим. Г. Ровід у праці «Szkoła twórcza» (1931) розглядав метод проєктів і «Віньєтка-план» як основу індивідуальної та групової діяльності учнів, спрямованої на вивчення проблеми з різних сторін, «подібно до того, як це відбувається в реальному житті». Вимоги, які Г. Ровід висував до «творчої школи» – самостійність, активність, ініціатива, творчість учня, – суголосні з компетентнісними орієнтирами сучасної української школи.

М. Барановський ще наприкінці XIX ст. виокремив три головні форми навчання – виклад (монологічна форма), запитання (катехетична форма) та розмову (діалог), заклавши класифікаційну основу, якою послуговувалися наступні покоління дидактів. К. Твардовський визначав навчання як систематичну, спланована діяльність, спрямовану на розвиток інтелектуальних здібностей учня, а А. Даниш і К. Крулінський розробляли й деталізували аналітичний, синтетичний, індуктивний, дедуктивний та генетичний методи, наголошуючи на ролі логіки в засвоєнні матеріалу. Л. Зажецький одним із перших серед польських дидактів звернув увагу на потребу активних методів навчання – зокрема лабораторних вправ, – які сприяють не відтворенню, а творчому мисленню учня, водночас зауваживши, що навіть традиційний катехитичний метод має набувати форми живого діалогу, а не механічного відтворення питань і відповідей. К. Сосницький пішов далі, чітко розмежувавши ролі учасників навчального процесу: роль учня – передусім активна, тоді як роль учителя зводиться більшою мірою до контролю й спрямування діяльності. Саме на цьому тлі

поступового зміщення акценту з передачі готового знання на активність і самостійність учня в польській дидактиці 1900–1930-х рр. і сформувалося сприятливе підґрунтя для утвердження методу проєктів як окремого, цілісного підходу, що його найповніше обґрунтували Б. Наврочинський і Г. Ровід.

У сучасній школі проєктне навчання активно поєднується з компетентнісним і міждисциплінарним підходами, зокрема реалізується в контексті STEM/STEAM-освіти. Проєктна діяльність спрямована на залучення учнів до дослідницької та практичної роботи, формування компетентностей і застосування знань для розв’язання практичних завдань [7; 8]. На відміну від історичної моделі методу проєктів, яка передбачала створення комплексно-проєктних програм замість традиційної організації навчання за окремими предметами, у сучасній школі проєктна діяльність переважно інтегрується в освітній процес як один із методів і засобів навчання [1; 7].

Водночас цифровізація освіти розширює можливості організації проєктної діяльності: цифрові платформи, засоби дистанційної комунікації та онлайн-ресурси забезпечують доступ до додаткової інформації, спільної роботи й представлення результатів навчальної діяльності. Дослідження сучасної цифровізації освіти засвідчують також можливості персоналізації навчання та розширення освітньої взаємодії за межі традиційного навчального середовища [6].

Порівняння історичного та сучасного етапів розвитку методу проєктів дає підстави стверджувати, що його основною характеристикою залишається орієнтація на активну, самостійну та практично спрямовану діяльність учня. Водночас істотно змінилася форма реалізації методу: від спроби побудувати навчальний процес на основі комплексно-проєктних програм на початку ХХ ст. до інтеграції проєктної діяльності в сучасну компетентнісно орієнтовану модель навчання [1; 2; 7]. Історичний досвід застосування методу проєктів, зокрема в освітньому просторі Галичини міжвоєнного періоду, дає змогу простежити особливості впровадження активних методів навчання та використати цей досвід для осмислення можливостей сучасної проєктної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Метод проектів за рубежем: минуле та сучасне. *Освіта.UA* : портал. URL: https://osvita.ua/school/method/technol/1405/ (дата звернення: 16.09.2026).

2. Метод проєктів в українській школі 1920–1930-х років / уклад.: В. О. Гайдей, О. П. Міхно ; наук. консультант О. В. Сухомлинська. Сер. «Педагогічні републікації». Вінниця : Видавець ФОП Кушнір Ю. В., 2019. Вип. 6. 192 с.

3. Методи навчання та їх класифікація. Прийом навчання. *Всеосвіта* : освітній портал. URL: https://vseosvita.ua/library/metodi-navcanna-ta-ih-klasifikacia-prijom-navcanna-504178.html (дата звернення: 16.09.2026).

4. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник (Розділ: «Традиційні методи навчання. Словесні методи навчання: розповідь»). URL: https://eduknigi.com/ped_view.php?id=182 (дата звернення: 16.09.2026).

5. Основні методики навчання. *Освіта.UA* : портал. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14479/ (дата звернення: 16.09.2026).

6. Підвищення якості вищої освіти за допомогою цифрових технологій та дистанційного навчання для здобувачів вищої освіти в Україні. *Академічні візії.* 2024. Вип. 38. URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/1561/1444/1467 (дата звернення: 16.09.2026).

7.Братосевська С. В. Реалізація STEM-освіти через проектну діяльність (з досвіду роботи). URL: https://yakistosviti.com.ua/userfiles/file/web-stem-shkola/24_serpnia/Bratoshevska_Svitlana_Viktorivna/1_Realizatsiya_STEM-osvity_cherez_proektnu_diyalnist.PDF (дата звернення: 16.09.2026).

8.STEM – світ інноваційних можливостей. Реалізація проєктного навчання. URL: https://yakistosviti.com.ua/userfiles/file/stem-svit_mozlyvostey.pdf (дата звернення: 16.09.2026).